

MEDICAL CONDITIONS IN THE PRISONER-DOCTOR'S CAMP

Ionela Gușatu (Ganea)

Assist., PhD., „Carol Davila” University of Bucharest

Abstract. This article aims to illustrate the way in which a physician describes his experiences as a prisoner in the Auschwitz and Dachau camps. It is about the psychiatrist Viktor Frankl, who in his book "Man's Search for Meaning" presents the events from two perspectives: a scientific and a humanistic one. It is remarkable to notice the way in which the physician and at the same time the writer, by using simple medical terminology, succeeds in sensitizing so much the reader without abusing his empathy, but succeeding in imparting an optimistic note to his experiences in the camp. Therefore, this paper seeks to highlight the medical terminology used in describing the main conditions that prisoners had to endure from the physical point of view.

Keywords: medical terminology, camp, illness, pain, suffering

Lucrarea de față urmărește să sublinieze terminologia medicală folosită în descrierea condițiilor fizice pe care le-au avut de îndurat prizonierii în *“Omul în căutarea sensului vieții”*, scrisă de Viktor Frankl. Aceasta se axează mai mult pe experiențele trăite de unul dintre supraviețuitorii lagărelor de concentrare de la Auschwitz și Dachau în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Este vorba de povestea deținutului Viktor Frankl, care folosindu-se de cunoștințele sale de medic psihiatru specialist¹, ne ajută să înțelegem traumele fizice și psihice prin care au trecut atât el cât și alți prizonieri. Cartea este extrem de valoroasă deoarece oferă o perspectivă asupra modalităților prin care oamenii pot supraviețui unor situații foarte grele, cum să-și vindece trauma și cum să își găsească sensul într-un final.

“Omul în căutarea sensului vieții” este în același timp o carte de memorii dar și o carte de psihoterapie în care sunt observate și analizate reacțiile experimentate de prizonieri în fața condițiilor și a tratamentului inuman. Cartea este structurată sub forma interacțiunii și a dialogului interior ale lui Viktor Frankl cu întâmplările din lagărele pe unde a fost plimbat și descrie cum acesta s-a folosit de cunoștințele sale medicale pentru a nu-și pierde speranța. Uneori, autorul se detașează de propriul eu și vorbește dintr-o perspectivă colectivă, cea a mării mase de oameni care a îndurat alături de el abuzurile, lipsurile și umilințele.

Mesajul pe care acesta ni-l transmite este că este important să avem un scop în viață și să gândim pozitiv, să credem în ceea ce dorim să facem pentru o sănătate mentală bună. Frankl a observat că prizonierii care aveau ceva care-i motiva să trăiască un vis, un scop, un sens – fie de a-i ajuta pe alții (1), fie de a lăsa ceva în urma lor, fie de a supraviețui pentru a construi ceva în viața lor după lagăr – trăiau mai mult, aveau imunitatea mai bună în aceleași condiții insalubre.

(1) “Fiecare prizonier era stăpânit de **un singur gând**: să rămână în viață de dragul familiei care-l aștepta acasă și să-și salveze prietenii.” (p.21)

¹ Pe tot parcursul cărții *“Omul în căutarea sensului vieții”*, autorul face doar trei referiri legate de pregătirea sa profesională: “în lagăr nu am activat ca **psihiatru**, nici măcar în calitate de **medic**, cu excepția ultimelor câtorva săptămâni”(p.23). De asemenea menționează faptul că l-a impresionat pe Capul grupei sale de muncă „prin **diagnoza** făcută caracterului său și prin **sfaturile** mele **psihoterapeutice**.”(p.41). Ultima referire este legată de invitația la o sedință de spiritism făcută de doctorul șef al lagărului „care știa că sunt **medic psihiatru specialist**” (p.49)

Odată pierdut acest scop, acest sens al vieții lui, această dorință de supraviețuire, scădea și rezistența organismului, iar corpul cădea pradă bolii. Frankl subliniază această idee, precizându-ne câteva citate printre care și pe cel al lui Nietzsche: ”Cel care are un *de ce* pentru care să trăiască poate îndura aproape *orice*”(p.89). În ceea ce-i privea pe colegii săi, Frankl încerca să le ofere ajutorul său psihoterapeutic pentru a preveni tentativele de suicid din lagăr. După un timp, putea anticipa cu precizie care dintre colegii de celulă urma să moară: primul semn era renunțarea, momentul acela când omul nu mai spera nimic și nu mai aștepta nimic.

În ceea ce privește condițiile insalubre în care trăiau deținuții (2), deși sunt prezentate pe scurt, acestea au o încărcătură emoțională și un impact puternic asupra cititorului: deținuții erau nespălați, neîngrijiți și aveau păduchi. Cititorul poate remarca în (2d) că deținuții nu mai păreau a fi deranjați atât de mult de păduchii cu care deja se obișnuiseră, ci pentru ei devenise important timpul care le rămânea disponibil înainte de culcare pentru a se căuta de păduchi pentru ca mai apoi să se poată bucura de somn în puținul timp care le mai rămânea:

- (2) a. „(...) și noi, atât **de neîngrijiți și nespălați** după lunga noastră călătorie.” (p.27)
 b. „eram nevoiți să **purtăm bluzele acelea câte o jumătate de an (...) zile la rând nu ne puteam spăla**” (p.33)
 c. „Majoritatea dintre noi au trebuit să stea în picioare tot drumul, în timp ce doar câțiva se ghemuiau cu schimbul pe **paiele neîndestulătoare mustind de urină.**” (p.59)
 d. „Eram bucuroși când găseam timp să **ne căutăm de păduchi mai înainte de a merge la culcare.**” (p.61)

Totodată constatăm că, pe lângă condițiile insalubre, serviciile medicale sunt aproape inexistente. Infirmeria este de fapt o baracă de pământ neîncăpătoare pentru pacienții pe care îi adăpostea (3a,e), iar îngrijirile de sănătate și medicamentele sunt prezentate ca fiind nesterile cum este cazul bandajelor făcute din resturi de maculatură (3b), insuficiente sau chiar lipsind cu desăvârșire (3c). Printre responsabilitățile medicilor se menționează consultațiile și administrarea medicamentelor (3c-e) care oricum erau greu de dus la îndeplinire din moment ce însuși doctorul suferea de tifos (3c) și abia se mai putea deplasa de la un pacient la altul. Aflăm că în lagăr era interzis să împiedici pe cineva de la sinucidere, și cu toate acestea observăm cum autorul își oferă serviciile pentru a evita astfel de cazuri (3f).

- (3) a. “(...) am fost dus într-un așa-numit “lagăr de refacere” (...) În spatele **barăcii de pământ** unde lucram **și în care erau înghesuiți aproape 50 de pacienți atinși de delir**” (p.65)
 b. “Câțiva dintre colegii mei medici au fost suficient de norocoși pentru a fi puși să lucreze în posturile de prim-ajutor prost încălzite unde aplicau **bandaje făcute din resturi de maculatură**”. (p.23)
 c. “**proviziile de medicamente** pentru baraca mea – și care conțineau poate cinci sau zece tablete de aspirină, ce trebuiau să ajungă câteva zile pentru cincizeci de bolnavi. Le administram și apoi îmi **făceam vizitele, luam pulsul pacienților și dădeam câte o jumătate de tabletă în cazurile grave.** Bolnavii fără șanse nu primeau însă medicamente. Nu le-ar fi folosit la nimic și, pe lângă asta, le-ar fi lipsit celor care încă mai aveau șanse de vindecare. Pentru **cazurile ușoare**, nu-mi mai rămânea nimic, decât poate o vorbă de încurajare. Astfel mă târam de la un pacient la altul, deși eu însumi eram slăbit și epuizat din cauza unui atac sever de tifos.”(p.65-66)
 d. “Un coleg de-al meu care trebuia, din cauza **îndatoririlor sale de medic**, să meargă pentru **consultații** la adăposturile din afara lagărului, a vrut să evadeze și să ma ia și pe mine.” (p.71)
 e. “Am făcut o vizită rapidă a **pacienților mei care zăceau grămadă pe niște scânduri putrezite**, de ambele părți ale adăpostului.” (p.72)
 f. “ Tentativele de **psihoterapie individuală** erau adeseori un soi de “**măsură de prim-ajutor**”. Aceste eforturi vizau mai ales prevenția sinuciderilor.”

Cât despre situația pacienților, aceștia sunt descriși ca fiind epuizați din punct de vedere fizic ajungând chiar într-o stare de letargie (4d). Este interesant metoda autorului folosită în prezentarea suferințelor și anume că acesta găsea un aspect pozitiv chiar și stării de sănătate precară (4a): pacientul era mulțumit că, în momentele lui de suferință intensă era scutit de muncă și astfel se putea bucura de clipele în care zăcea, așteptându-și porția zilnică ce consta într-o bucată mică de treizeci de grame și ciorba care era deseori o zeamă lungă.

- (4) a. „Eram **bolnavi** și nu eram siliți să părăsim lagărul pentru a merge la muncă. Puteam **sta întinși** toată ziua în colțisorul nostru din baracă, **moțâind** și așteptând împărțirea zilnică a pâinii și servirea ciorbei.” (p.62)
 b. „să îndeplinesc voluntar anumite servicii medicale într-un alt lagăr în care erau **bolnavi de tifos**” (p.63)
 c. „**Trupurile sleite ale bolnavilor** erau aruncate în niște furgoane pe două roți, trase de alți deținuți (...) Dacă unul dintre bolnavi murea înainte de plecare, era aruncat oriunde (p.66)
 d. „Apatia era mai mare în special în rândul bolnavilor febrili, astfel că **nu reacționau deloc până ce nu țipam la ei.** (p.78)

Din cauza rației zilnice care consta doar în bucata de pâine de treizeci de grame pe care cei mai mulți o mâncau fragmentat pe tot parcursul zilei și în ciorba care de cele mai multe ori era servită fără legume, rămânând doar o zeamă goală, diagnosticul comun al tuturor deținuților era subnutriția (5). Cu o astfel de dietă, deținutul trebuia să-și ducă la îndeplinire sarcinile care îi reveneau în lagăr ca de exemplu săpatul de șanțuri în vreme de îngheț sau să-și revină la starea de sănătate anterioară bolii.

- (5) a. „Ne era frig și foame și nu era îndeajuns loc pentru ca toată lumea să se poată ghemui pe pământul gol. O bucată de 5 uncii era tot ce mâncasem în ultimele patru zile.”(p.26)
 b. „eram vlăguiți din pricina lipsei cronice de hrană” (p.38)

În ceea ce privește bolile întâlnite în lagăr, pe lângă gradul ridicat de subnutriție de care sufereau prizonierii care trebuiau să-și împartă bucata de pâine în înghițituri mici pe parcursul întregii zile, cele mai comune afecțiuni de care sufereau deținuții erau edemele, degerăturile, febra și delirul. În aceste condiții deținutul spera să fie scutit de îndatoririle sale, cu toate că nu întotdeauna se respecta această regulă mai ales dacă anunța infirmiera într-un moment considerat nepotrivit. O dată cu izbucnirea epidemiei de tifos, deși exista riscul ca autorul să contracteze această boală, a preferat să se ofere voluntar și să se îngrijească de semenii lui din lagăr. În aceste condiții, rata zilnică a mortalității în lagăr ajunsese la jumătate de duzină.

- (6) a. „Iată-l așteptând în fața **infirmăriei**, sperând să i se dea două zile de muncă mai ușoară în interiorul lagărului din pricina **rănilor** ori poate a **umflăturilor** sau a **febrei** (...) Mi-am petrecut ceva vreme într-o baracă destinată bolnavilor de **tifos**, cu **accese de febră** ridicate, adeseori cuprinși de **delir**, mulți dintre ei muribunzi” (p.37)
 b. „Ca mai toți tovarășii mei de lagăr, și eu sufeream de **edeme**. Picioarele îmi erau atât de umflate, iar **pielea** așa de **întinsă**, încât **abia îmi puteam îndoi genunchii**. Trebia să îmi las șireturile desfăcute ca să-mi încapă pantofii în picioarele umflate. Nu mai era loc nici pentru șosete, chiar dacă aş fi avut unele. Așadar, picioarele mele dezgolate erau întotdeauna ude, iar încălțăminte, întotdeauna plină de zăpadă. Desigur, faptul îmi produsese **degerături**. Fiecare pas era un adevărat chin.”(p.42)
 c. „Aproape toți ceilalți zăceau **întinși** în cele câteva barăci care mai erau în uz, **storși de febră și delir**” (p.73)
 d. „Atunci începea bătălia cu pantofii noștri uzi, în care cu greu ne puteam strecura **picioarele rănite și umflate** (...) legarea sârmelor care ne țineau loc de pantofi (p.47)

Durerea este prezentă pe tot parcursul detenției și apare sub diferite nivele de intensitate. Aceasta însoțește deținutul pe tot parcursul șederii acestuia în lagăr, pornind de la îndeplinirea sarcinilor zilnice, până la suferința psihică și fizică a organismului uman. Observăm că până și cei mai curajoși și rezistenți deținuți sunt îngenunchiați de durere și ajung să plângă precum niște copii:

- (7) a. „Mai erau și **oftaturile și jeliurile** din pricina problemelor noastre mărunte, ca de pildă legarea sârmelor care ne țineau loc de șireturi. Într-o dimineață l-am auzit pe unul dintre noi, un om pe care-l știam curajos și vrednic de respect, **plângând ca un copil** pentru că avea să umble prin zăpadă desculț, încălțăminte fiindu-i prea scâlciată ca s-o poată purta” (p.47)
- b. „**Cu ochii aproape în lacrimi, de durere** (aveam niște răni groaznice la picioare din cauza încălțăminte scâlciate), am mers șchiopătând câțiva kilometri, din lagăr, dimpreună cu coloana lungă de oameni, până la locul de muncă. Un vânt rece și tăios ne lovea. „(p.86)
- c. „Dar curând au început **să ne doară picioarele, amenințând să ni se și umfle**. Și totuși, mergeam șchiopătând” (p.100)
- d. „l-am întrebat cum a trecut peste edemele de care suferea, și care mi-a mărturisit așa: **Am plâns până mi-au trecut**.”(p.91)

În aceste condiții greu de imaginat, autorul observă nivelul ridicat al rezistenței organismului uman în situații anormale (8) și constată cu surprindere că organismul se poate adapta oricăror circumstanțe, ceea ce e contrar noțiunilor prezentate în cărțile de specialitate (8b):

- (8) a. „Eram nerăbdători să aflăm ce urma să ni se întâmple mai departe, de pildă care va fi urmarea faptului că **stăm goi pușcă, nemișcați, în aerul rece al toamnei târzii, încă uzi de la dușuri**.(...) curiozitatea s-a transformat în uimire: **eram mirați că nu răciserăm deloc**.” (p.32)
- b. „**Aceia dintre noi care erau medici au învățat, mai înainte de toate, că „manualele spun minciuni!**”, pentru că într-un loc scrie că omul nu poate trăi fără să doarmă un anumit număr de ore. Nu-i adevărat! (...) am dormit pe priciuri suprapuse. Pe fiecare prici (măsurând 1,8-2 metri lățime) au dormit nouă oameni care s-au învelit cu numai două pături. Desigur, a trebuit să stăm întinși pe o parte, lipindu-ne și înghesuindu-ne unii în alții, ceea ce ne era înrucâtva de folos, dat frigul pătrunzător. (...) unii și-au folosit pantofii în loc de pernă, în ciuda faptului că erau plini de noroi. (...) Cu toate acestea, somnul a venit totuși (...) ușurându-ne suferința preț de câteva ceasuri.” (p.32-33)
- c. „ (...) eram în **imposibilitatea de a ne spăla pe dinți și totuși, în pofida acestui fapt și a deficitului de vitamine, ne bucuram de gingii mai sănătoase ca niciodată**” (p.33)
- d. „eram nevoiți să purtăm bluzele acelea câte o jumătate de an (...) zile la rând nu ne puteam spăla (...) și **totuși rănilor și julturilor de la mâinile noastre pline de pământ nu supurau deloc (câtă vreme nu degeram)**.” (p.33)
- e. „vreunul dintre noi care, mai înainte dormea iepurește și era deranjat de la cel mai neînsemnat zgomot venind din camera de alături, acum, înghesuit lângă un camarad care sforăia asurzitor la numai o palmă de urechea lui, putea dormi buștean, în ciuda gălagiei” (p.33)

Terminologia medicală folosită pe tot parcursul cărții cuprinde termeni simpli și are rolul de a ajuta cititorul să înțeleagă mai bine trăirile interioare ale deținuților. Trecerea de la terminologia medicală la limbajul simplu se face prin exemplificarea situațiilor trăite de autor sau de alți colegi din lagăr, așa cum se observă în (9):

- (9) a. „**trei stadii** ale reacțiilor sufletești ale deținutului cu privire la viața din lagăr (...) **Simptomul** caracteristic **primei faze este șocul**. În anumite condiții, șocul putea chiar să precedă intrarea formală a deținutului în lagăr. **Voi da ca exemplu chiar împrejurările propriei mele intrări în lagăr**.” (p.24)
- b. „**În psihiatrie există o anumită tulburare cunoscută sub numele de „iluzia grațierii”**. Condamnatul, chiar înainte de execuția sa, trăiește cu iluzia că va fi grațiat în ultima clipă. **Și noi ne-am agățat de aceste fărâme de speranță**, crezând până în final că nu se poate să fie chiar atât de rău.” (p.26)
- c. „Dar m-am abătut de la subiect. **Din punct de vedere psihologic**, avusesem parte de un lung, lung drum, de la sosirea noastră în gară, în revărsatul zorilor, până la prima noastră noapte dormită în lagăr” (p.29)

Lucrarea de față a încercat să sublinieze câteva din condițiile medicale prezente în lagărul deținutului Viktor Frankl. Folosindu-se de terminologia medicală, autorul care este în același timp și deținut și medic, a reușit să sensibilizeze și mai mult cititorul putând totodată explica stările experimentate de deținuți, descriind cu atenție schimbările psihologice prin care aceștia au trecut, studiindu-le reacțiile și comportamentul. În acest context, suferința îndurată a fost caracterizată ca având un caracter relativ și căpătat o nouă menire, deopotrivă analitică și filozofică. Această metodă de îmbinare a științei, cu mărturiile personale și cu filozofia, determină cititorul să-și reexamineze principiile și atitudinile și să vadă greutățile vieții ca pe un test al tăriei lăuntrice și al capacității de a înfrunta prezentul fără a se refugia în trecut și fără a evada din prezent prin sinucidere.

BIBLIOGRAPHY

Viktor E. Frankl, *Omul în căutarea sensului vieții*. trad.: Silvian Guranda, București: Meteor Press, 2009.